

Cuprins

Minunata întâlnire a dânsului cu dânsa – un fel de prefață – 11

În semn de respect și grațitudine
(Dilema Veche nr. 880 din 18-24 februarie 2021)..... 13

I. La ordinea zilei

Cine amenință independența magistraților?
(Dilema Veche nr. 884 din 18-24 martie 2021)..... 17

Pensia de serviciu a magistraților nu este un privilegiu
(Dilema Veche nr. 886 din 1-7 aprilie 2021) 19

Vavříčka și alții versus Republica Cehă
(Dilema Veche nr. 892 din 13-19 mai 2021) 21

Dialogul necesar dintre CCR și CJUE
(Dilema Veche nr. 900 din 8-14 iulie 2021)..... 24

Drept și ideologie
(Dilema Veche nr. 908 din 2-8 septembrie 2021) 27

O luptă pe viață și pe moarte
(Dilema Veche nr. 910 din 16-22 septembrie 2021) 30

La aniversare
(Dilema Veche nr. 912 din 30 septembrie-6 octombrie 2021) 32

De la dictatura personală, la dictatura majorității, cu unele ocolișuri
(Dilema Veche nr. 914 din 14-20 octombrie 2021)..... 35

Dileme și decizii, erori și corecții
(Dilema Veche nr. 918 din 11-17 noiembrie 2021)..... 38

Încă o nedreptate
(Dilema Veche nr. 922 din 9-15 decembrie 2021) 41

Cuprins

<i>Pot fi prevenite erorile judiciare?</i> (Dilema Veche nr. 924 din 23 decembrie 2021-5 ianuarie 2022)	44
<i>Identități vulnerabile</i> (Dilema Veche nr. 932 din 17-23 februarie 2022).....	46
<i>Si vis pacem, para bellum</i> (Dilema Veche nr. 934 din 3-9 martie 2022).....	49
<i>Forța intrinsecă și extrinsecă a dreptului</i> (Dilema Veche nr. 936 din 17-23 martie 2022).....	52
<i>Ideal și pragmatism în diplomație</i> (Dilema Veche nr. 938 din 31 martie-6 aprilie 2022).....	55
<i>Libertatea de exprimare între tirani, manipulatori, naivi, mizantropi și echidistanți</i> (Dilema Veche nr. 944 din 12-18 mai 2022)	57
<i>Este necesară schimbarea actualei forme de guvernământ? (I)</i> (Dilema Veche nr. 948 din 9-15 iunie 2022).....	59
<i>Este necesară schimbarea actualei forme de guvernământ? (II)</i> (Dilema Veche nr. 950 din 23-29 iunie 2022)	61
<i>Este necesară schimbarea actualei forme de guvernământ? (III)</i> (Dilema Veche nr. 952 din 7-13 iulie 2022).....	63
<i>Jus cogens</i> (Dilema Veche nr. 954 din 21-27 iulie 2022).....	65
<i>Dincolo de costul și eficiența sancțiunilor internaționale</i> (Dilema Veche nr. 956 din 4-10 august 2022).....	67
<i>RT France v. Consiliul Uniunii Europene</i> (Dilema Veche nr. 958 din 18-24 august 2022).....	69
<i>Sub zodia Balanței</i> (Dilema Veche nr. 962 din 15-21 septembrie 2022)	71

Cuprins

<i>O iluzie a lui Benjamin Constant</i> (Dilema Veche nr. 964 din 29 septembrie-5 octombrie 2022)	74
<i>Ce este în „mintea” păpușii Sally?</i> (Dilema Veche nr. 966 din 13-19 octombrie 2022).....	76
<i>Totuși, mai există competență profesională și credibilitate</i> (Dilema Veche nr. 974 din 8-14 decembrie 2022)	78
Judecătorul, dictatorul și deșteptul	80
Ce fel de magistrați?	82
 II. <i>Justitia est fundamentum regnorum</i>	
<i>Justitia est fundamentum regnorum</i> (Dilema Veche nr. 882 din 4-10 martie 2021).....	87
<i>Adevărul între informații și probe</i> (Dilema Veche nr. 888 din 15-21 aprilie 2021)	90
<i>O definiție a Sfântului Augustin, utilă și pentru juriști</i> (Dilema Veche nr. 894 din 27 mai-2 iunie 2021).....	92
<i>Slujitorul echității</i> (Dilema Veche nr. 896 din 10-16 iunie 2021)	95
<i>O mare invenție – contractul social</i> (Dilema Veche nr. 898 din 24-30 iunie 2021)	98
<i>Duelul judiciar și marca Audi</i> (Dilema Veche nr. 902 din 22-28 iulie 2021).....	100
<i>De la lanțurile robiei, la obligațiile libertății</i> (Dilema Veche nr. 904 din 5-11 august 2021).....	102
<i>Pânza de păianjen a probabilităților</i> (Dilema Veche nr. 906 din 19-25 august 2021).....	104

Cuprins

<i>Despre logica juridică și adevărata viață a dreptului</i> (Dilema Veche nr. 916 din 28 octombrie-3 noiembrie 2021)	107
<i>Rolul civilizator al Codului civil – o idee a lui Portalis</i> (Dilema Veche nr. 917 din 4-10 noiembrie 2021)	110
<i>Adevăr judiciar și adevăr obiectiv</i> (Dilema Veche nr. 920 din 25 noiembrie-1 decembrie 2021).....	115
<i>Error communis facit jus</i> (Dilema Veche nr. 926 din 6-12 ianuarie 2022)	118
<i>Alegoria și efectele bunei guvernări și ale relei guvernări</i> (Dilema Veche nr. 940 din 14-20 aprilie 2022)	121
<i>Legea iubirii</i> (Dilema Veche nr. 942 din 28 aprilie-4 mai 2022)	123
<i>Legile poeziei – libertate și constrângere</i> (Dilema Veche nr. 960 din 1-7 septembrie 2022)	125
<i>Puterile speciale ca prerogative juridice</i> (Dilema Veche nr. 968 din 27 octombrie-2 noiembrie 2022)	128
<i>Libertate abstractă și libertăți speciale</i> (Dilema Veche nr. 970 din 10-16 noiembrie 2022).....	131
<i>Pedagogia juridică între învăț și dezvăț</i> (Dilema Veche nr. 972 din 24-30 noiembrie 2022)	133
<i>Subiect de drept și drept subiectiv (I)</i> (Dilema Veche nr. 972 din 24-30 noiembrie 2022)	138
<i>Subiect de drept și drept subiectiv; – (II) Infans conceptus pro nato habetur</i> (Dilema Veche nr. 976 din 22-28 decembrie 2022)	141
<i>Subiect de drept și drept subiectiv (III)</i> (Dilema Veche nr. 987 din 9 martie – 15 martie 2023)	143

Adevărul, premisa dreptății (Dilema Veche nr. 989 din 23-29 martie 2023)	145
Schimbarea Legii (Dilema Veche nr. 991 din 6-12 aprilie 2023).....	147
<i>Fericirile – două căi</i> (Dilema Veche nr. 993 din 20-26 aprilie 2023).....	149
<i>Despre continuitate în și între mărire și decădere</i> Prelegere susținută în cadrul Conferințelor Dilema Veche, Oradea, 12 mai 2023 ...	151
III. Oameni și cărți	
<i>Pe urmele lui Doru Cosma</i> (Dilema Veche nr. 890 din 29 aprilie-5 mai 2021)	163
<i>Romanele lui Dinu Pillat</i> (Dilema Veche nr. 928 din 20-26 ianuarie 2022)	166
<i>„Fericți cei prizoniți pentru dreptate”</i> (Dilema Veche nr. 930 din 3-9 februarie 2022).....	169
<i>Vlad Constantinesco și Stéphane Pierré-Caps: o pledoarie pentru libertate</i> (Dilema Veche nr. 946 din 26 mai-1 iunie 2022).....	172
<i>Stiloul lui Petrance Poenaru și un sac de povești. Un dar pentru sărbătorile de iarnă</i> (Dilema Veche din 5 ianuarie 2023).....	174
<i>Moartea lui Tudor Vladimirescu: asasinat sau executarea unei pedepse?</i> (Dilema Veche nr. 981 din 26 ianuarie-1 februarie 2023).....	177
<i>Constantin Hamangiu, Matei G. Nicolau: Dreptul roman</i> (Dilema Veche nr. 983 din 9-15 februarie 2023).....	180
<i>Marian Nicolae: Teoria recursului în casație</i> (Dilema Veche nr. 985 din 23 februarie-1 martie 2023)	183

Minunata întâlnire a dânsului cu dânsa – un fel de prefață –

Când l-am invitat pe dl. profesor Valeriu Stoica să susțină o rubrică bilunară în „Dilema veche”, am mizat pe două argumente. Unul, recunosc, pragmatic și specific oricărui șef de gazetă. Știam bine cât este dl. Stoica de respectat în lumea juriștilor și intenționez să atrag cititori din această zonă profesională cu semnătura sa. Îi fusesem student, am menținut mereu un contact foarte apropiat cu profesiunile juridice și nu am încetat niciodată să frecventez cărțile de drept; știam, deci, că invit în paginile „Dilemei vechi” pe unul dintre cei mai reputați civilişti români, legendar profesor și avocat cu mari succese la bară. Din acest punct de vedere, nu am greșit. Rubrica pe care dl. Valeriu Stoica o susține în revista noastră a fidelizat un număr impresionant de cititori veniți din diferite orizonturi ale Dreptului.

Al doilea motiv, însă, este mai puțin pragmatic. Anii m-au apropiat de dl. Valeriu Stoica. Pe măsură ce l-am cunoscut mai bine și i-am văzut anvergura intelectuală, dar și verva spirituală, mi-am dat seama că i-ar prinde bine și dânsului dacă ar accepta să intre într-un consistent episod publicistic despre care nu m-am îndoit nicio clipă că va fi încununat de succes. Cred, de altfel, că oricărui intelectual public îi prinde bine un stagiu publicistic, cu condiția să găsească publicația cea mai potrivită și să știe bine ce face. Publicistica poate să pară o risipire pentru un universitar precum este dl. Valeriu Stoica, cunoscut printre juriști ca autor al unor tratate academice și al unor articole de specialitate care sunt, deja, materie de învățat în profesie, dacă vrei să fii bun. Sigur că nu e risipire. Dar primul care trebuie să fie sigur că nu se risipește, este chiar autorul. Publicistica oferă posibilitatea de a împărtăși public gânduri, atitudini, opinii pe care nu le poți împărtăși altfel. Și nu e vorba de frivolitate sau de mai puțină seriozitate, nu e vorba de ton sau de o anume libertate a exprimării, ci de spontanitate și eficiență. Opinia expertă sau înțeleaptă este eficientă dacă vine la vreme. Or, publicistica cu asta se ocupă: cu formularea opiniei într-un imediat care o face să fie direct relevantă și utilă. De altfel, relevanța imediată și utilitatea este ceea ce publicistica plătește cu prețul efemerității.

Modul în care dl. Stoica a intrat în propria sa rubrică, încă de la primele articole, indică, fără îndoială, că știe bine ce face. Astfel, am putut vedea în puținii ani de când scrie la noi cum dl. Valeriu Stoica știe admirabil să folosească libertățile genului, într-o scriitură clară, informată, inteligentă și, adesea, expresivă.

Nu este, acum, nicio îndoială că „Dilema veche” i se potrivește perfect dlui. Stoica. Cu timpul, *învechindu-se* (în sensul Patronului spiritual al revistei noastre, I.L. Caragiale), natura robust liberală a dlui. Stoica a căpătat temperanța și autoreflexivitatea specifice conservatorismului. Astfel, gândurile dânsului au devenit mai complexe și mai cuprinzătoare, fără să obosească, fără să piardă nimic din vitalitatea și feroarea pe care le-o știam. Dl. Stoica nu mai este, acum, doar omul hiperinteligent și citit, strategul politic și doctinarul liberalismului, așa cum îl știe bine o țară întreagă. Acum, dl. Stoica ni se înfățișează ca un om de cultură ajuns la înălțimea înțelepciunii. Iar locul înțelepților dornici de publicistică este „Dilema veche” – o spun cu mândrie! – căci nu există înțelept care nu e și dilematic.

La fel, pentru mine, nu este acum nicio îndoială că întâlnirea dintre dl. Valeriu Stoica și revista „Dilema veche” a venit la momentul potrivit, atât pentru dânsul, cât și pentru dânsa. O întâlnire fericită! Știu că „Dilema veche” avea nevoie de scrisul dânsului. Cred că și dl. Valeriu Stoica avea nevoie de „Dilema veche” exact acum, în acest moment al biografiei sale spirituale. Această carte, reunind articole ale dlui. Valeriu Stoica publicate în „Dilema veche”, este de fapt povestea unei minunate întâlniri între autorul potrivit cu revista potrivită.

Încântat că a mijlocit-o,

Sever Voinescu

În semn de respect și grațitudine

Când Sever Voinescu mi-a propus să scriu la *Dilema veche*, într-o rubrică bilunară, texte care să aibă o oarecare legătură cu lumea dreptului, i-am cerut un răspuns de două zile înainte de a da un răspuns. Nu a fost o formă de politețe pentru a nu exprima un refuz abrupt, întrucât între prieteni sinceritatea nu are nevoie de tertipuri de temporizare. Adevărul este că această ofertă m-a pus într-o situație... dilematică. În ultimii ani, am încercat, pe cât mi-a fost voința de puternică, să fac ceea ce cred că știu mai bine și ceea ce sigur îmi place. Inventarul tot mai limitat al îndeletnicirilor care se supun acestei duble condiții cuprinde cercetarea dreptului civil, profesia de avocat și aventura de podgorean. Gândul de a avea un angajament stabil, cu o nemiloasă periodicitate, dincolo de sfera de interes pe care mi-am ales-o, e împovărător.

S-ar putea crede că povara nu este totuși foarte mare de vreme ce urmează să scriu texte care au „o oarecare legătură cu lumea dreptului”, în care oricum mă mișc prin profesia de avocat și preocupările doctrinare. Dar legăturile mele cu lumea dreptului nu sunt unele oarecare. De aproape cinci decenii m-am ferecat din ce în ce mai strâns în această lume. Chiar dacă reamintesc, ori de câte ori am o ocazie serioasă, că libertatea nu e posibilă decât prin drept, legăturile mele cu această lume nu sunt doar de libertate, ci și de dependență. De altfel, nicio formă de libertate nu este posibilă fără o doză de dependență.

Nu mă număr printre cei care s-au plictisit de profesia lor sau care nu mai suportă dependențele inerente, create de aceasta. Moderată odată cu trecerea anilor, pasiunea pentru drept și-a păstrat resursele de consecvență și de perseverență. Nu numai în așa-numitele științe exacte, ci și în orice alt domeniu al cunoașterii și în orice artă nu se poate crea nimic nou decât prin continuarea sau negarea parțială a contribuțiilor anterioare, acumulate succesiv. Lumea dreptului este, în primul rând, una a continuității, dar nu este lipsită de reazezări periodice și de inovații îndrăznețe. Profesiile juridice – tot mai diversificate în zilele noastre – presupun cicluri de formare generală și de specializare, confruntări practice repetate și abilitatea de a găsi soluții supuse exigenței formulate înțelept de Portalis în cadrul lucrărilor pregătitoare ale Codului civil francez, intrat în istorie sub denumirea de Codul lui Napoleon: *nu viața este creată pentru drept, ci dreptul este creat pentru viață*.

Excesul rămâne întotdeauna periculos. În lumea dreptului, acest pericol are două principale înfățișări. Prima dintre ele a fost descrisă, în spiritul sintetic și exact al limbii latine, de către Cicero în „De officiis”: *summum jus summa injuria*. Nu de

puține ori dreptul dus la extrem generează maxima nedreptate. Pentru corecția acestui exces au fost adoptate mai întâi soluții particulare, aplicabile în câteva cazuri concrete, iar apoi a fost formulată teoria generală a abuzului de drept. Într-o a doua înfățișare, acest pericol nu se limitează la lumea dreptului, ci se întâlnește ori de câte ori rațiunea umană încetează să mai fie un reflex al rațiunii divine și se lasă sedusă de iluziile nemăsurate ale pozitivismului, pierzând orice legătură cu realitatea și creând astfel ficțiuni involuntare; satira lui Jonathan Swift în care se povestește călătoria lui Gulliver în insula zburătoare Laputa este poate cea mai potrivită descriere a acestei înfățișări.

Nici carența nu este lipsită de pericol. Suntem înconjurați de multe personaje ce „vor pân' la mie, dar pot pân' la șase”. Falși specialiști, cu false diplome, ne dau lecții despre orice și ocupă orice funcție. „Eseiștii” s-au înmulțit peste măsură, degradând în mod revoltător cel mai rafinat și mai dificil gen intelectual, în egală măsură literar și filosofic, ca și cum Montaigne, Pascal sau Chesterton s-ar întâlni pe toate drumurile. Cine dorește să fie cât de cât acceptabil în acest gen intelectual, trebuie să fie mai întâi profesionist, cumulând în măsura potrivită cunoașterea teoretică și experiența practică. Apoi trebuie să aibă virtutea stilistică fără de care niciun text nu își poate merita numele de eseu. Neîndoielnic, se poate scrie în genul eseistic despre lumea dreptului, dar profesionalismul nu este suficient, mai este nevoie de ceva în plus, care scapă ambiției juriștilor de a formula definiții, pentru a urca dincolo de limbajul specializat al acestora.

Oricât de mare ar fi riscul, există cel puțin un motiv care justifică înfruntarea lui. *Dilema veche* nu este un „săptămânal de tranziție”, cum se autointitulează în registru ironic, sub semnul patronului spiritual (I.L. Caragiale) și al fondatorului (Andrei Pleșu), ci unul de cultură, rezistând aproape miraculos într-un peisaj în care întreprinderile de acest gen sunt puține și de scurtă durată (numai *România literară* se mai poate lăuda cu o asemenea performanță, datorată în bună măsură lui Nicolae Manolescu). Cei care au făcut și fac posibilă această revistă păstrează spiritul fondatorului (în care talentul lui I.L. Caragiale este dublat de vocația critică a lui Titu Maiorescu), fondator care are grijă să reamintească săptămânal reperul de urmat în arta eseului. Or acestei reviste de cultură îi lipsește perspectiva juridică, oricând utilă, chiar necesară.

Sunt câteva gânduri care m-au îndemnat să accept oferta lui Sever Voinescu și care pot fi rezumate într-o expresie simplă: respect și grațitudine pentru cultura juridică, pentru cultură, pentru Cuvânt.

I. LA ORDINEA ZILEI

Cine amenință independența magistraților?

Proiectul de lege privind desființarea Secției pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție (SIJ) nu a fost avizat favorabil de către Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). La solicitarea ministrului justiției, proiectul a fost totuși aprobat de către Guvern și trimis spre dezbatere în Parlament. Surpriza a fost dublă: anterior, CSM avizase negativ propunerea de înființare a acestei secții în cadrul Ministerului Public, iar politicianul care este astăzi ministru blama la acea dată pe cei care promovaseră și, respectiv, votaseră inovația instituțională în lipsa avizului pozitiv al CSM. Dincolo de cheia ironică în care pot fi interpretate, faptele ascund atitudinea de neîncredere a magistraților față de puterea executivă și de cea legislativă: orice inițiativă a acestora din urmă este percepută ca fiind ostilă. Citite în această cheie, cele două avize negative ale CSM nu mai sunt o dovadă de inconsecvență, ci una de consecvență. Orice inițiativă a Guvernului sau a Parlamentului privind justiția ascunde o capcană, deci trebuie să fie respinsă. CSM s-a opus atât la înființarea, cât și la desființarea SIJ cu același argument: executivul și legislativul vor să subordoneze justiția sau, mai direct spus, politicul atentează la independența justiției. Ceața suspiciunii devine și mai densă, pentru că este alimentată și din cealaltă perspectivă: ori de câte ori un ministru sau un parlamentar este investigat penal, acesta vociferează că procurorii și judecătorii acționează la comandă politică, abdicând de la datoria lor de a afla adevărul și de a face dreptate, pentru a deveni instrumentele unor răfuiele politice sau ale *statului paralel*, sintagmă la modă, împrumutată din alte zări, împreună cu un pachet de tehnici pentru manipularea opiniei publice. Cercul vicios al suspiciunii tinde să înlocuiască funcția de cooperare loială între puterile statului și funcția de control reciproc în limite constituționale.

România nu este *altfel* nici din acest punct de vedere. Sistemul democrației constituționale nu este nicăieri un *perpetuum mobile*. Alterarea raporturilor firești dintre cele trei puteri este o boală de sistem, dar nu una incurabilă. Principiul împărțirii puterii – formulare extinsă a principiului separației puterilor în stat – a fost o descoperire a teoriei politice, pe cât de simplă, pe atât de ingenioasă. Această *teoremă* de construcție instituțională este condiția necesară, dar nu suficientă, pentru orice sistem de democrație constituțională. Viabilitatea unui asemenea sistem depinde nu doar de arhitectura instituțională, ci și de actorii care se află la fiecare intersecție a liniilor ei de forță. La nivel național, acești actori sunt magistrații, parlamentarii și demnitarii. Performanța puterilor statului și raporturile dintre ele depind de competența instituțională și de integritatea acestor actori. Tensiunile și conflictele dintre cele trei puteri pot fi evitate sau, dacă deja s-au produs, pot fi

rezolvate numai dacă magistrații, parlamentarii și demnitarii au competență instituțională și integritate. Oamenii îmbolnăvesc instituțiile și tot ei le pot vindeca.

Înființarea și, apoi, desființarea SIIJ au avut ca motivație oficială apărarea independenței justiției, dar magistrații le-au perceput ca fiind amenințări împotriva independenței lor. Nu s-a contestat necesitatea unei structuri specializate pentru investigarea infracțiunilor din justiție, ci s-a discutat modalitatea optimă de a situa această structură în cadrul Ministerului Public, astfel încât să se prevină folosirea ei pentru a subordona justiția. Au fost invocate argumente mai mult sau mai puțin convingătoare pentru situarea acestei structuri instituționale în cadrul DNA sau în afara acesteia. Dacă argumentele sunt construite numai la acest nivel, riscul este să se transforme această structură într-o minge de ping-pong, cu consecința ineficienței ei totale. Până la urmă, calitatea profesională și integritatea procurorilor care lucrează într-o asemenea structură sunt mai importante decât locul în care este situată aceasta.

Teama magistraților de a fi controlați prin declanșarea unor investigații împotriva lor sub pretextul săvârșirii unor fapte de corupție este justificată pentru că au fost cazuri în care, după îndelungate perioade de urmărire penală sau chiar de judecată a unor procurori sau judecători, în dosarele respective s-a dispus clasarea sau achitarea. Dar traumele psihologice, afectarea gravă a reputației și blocarea carierei sunt efecte dureroase și ireparabile. Nu ar fi fost posibile astfel de cazuri dacă procurorii și judecători care le-au instrumentat nu ar fi săvârșit erori profesionale sau, chiar mai rău, abuzuri.

Este un bun prilej de reflecție chiar pentru magistrați. Oricât de discutabile ar fi aproximările statistice, este ușor de imaginat că erorile profesionale sau abuzurile ar putea fi săvârșite și în alte dosare, în care cei urmăriți sau judecați nu sunt magistrați. Dacă magistrații se tem de ei înșiși, acest sentiment se amplifică la nivelul societății și erodează grav credibilitatea justiției. Dacă magistrații săvârșesc erori sau abuzuri când urmăresc penal sau judecă alți magistrați, este probabil că acestea sunt mai numeroase în cazurile în care este vorba de persoane obișnuite, care nu se bucură de mijloace constituționale de protecție atât de puternice, cum sunt inamovibilitatea și independența. CSM și organele de conducere ale instanțelor judecătorești și cele ale parchetelor sunt responsabile, în egală măsură, pentru absența atât a analizei nuanțate a cauzelor care generează erorile și abuzurile judiciare, cât și a programelor necesare pentru înlăturarea sau diminuarea acestor cauze, indiferent dacă victimele sunt magistrați, parlamentari sau simpli cetățeni.

Pe bună dreptate, o prietenă – care a fost mai mulți ani judecător – mi-a replicat, după precedentul articol, că magistratura nu trebuie să fie doar o carieră, ci și o vocație.

Pensia de serviciu a magistraților nu este un privilegiu

Discursul public despre așa-numitele pensii speciale este reluat periodic, cu intensitate crescută, dar rezultatele concrete sunt încă neînsemnate. Legea adoptată recent prin care au fost înlăturate indemnizațiile pentru limită de vârstă acordate parlamentarilor este o victorie simbolică, fără reale influențe bugetare pozitive. Doar câteva sute de persoane beneficiau de această indemnizație. Bugetul asigurărilor sociale este împovărat, până la sufocare, de sutele de mii de pensii cu caracter special, de care beneficiază alte categorii profesionale. Reforma reală va fi realizată doar atunci când întregul sistem public de pensii va fi așezat pe temeiuri echitabile, în primul rând pe principiul contributivității. Regula este de bun-simț, nefiind necesare cine știe ce sofisticate cunoștințe economice pentru înțelegerea ei.

Tot de bun-simț este și ideea că regulile presupun excepții. Diversitatea fascinantă și amețitoare a vieții ar fi sacrificată dacă ar fi supusă unor reguli rigide, excesiv de constrângătoare. Excepțiile salvează nuanțele și păstrează cromatica vie a peisajului social. Nu este ușor de găsit tonul potrivit și suplețea persuasivă pentru a deschide o breșă în tulburarea emoțională care a fost generată și întreținută în ultimul timp în legătură cu pensia de serviciu la care sunt îndreptățiți magistrații. Totuși, efortul merită însă să fie făcut pentru că miza discuției este chiar independența justiției. Acest principiu intră în concurență cu principiul contributivității, pentru a scoate la lumină soluții flexibile, rezonabile, prin care niciunul dintre ele nu este înlăturat, dar prin care se găsește echilibrul dintre principii, în lumina ideii de echitate. Pensia de serviciu a magistraților este soluția care se înfățișează nu doar ca o excepție de la principiul contributivității, ci și ca rezultat al jocului dintre acest principiu și principiul independenței justiției, joc arbitrat de principiul echității.

O explicație este utilă pentru a da conținut concret acestui raționament care poate să pară prea abstract. Magistrații nu sunt doar salariați. Fără a contesta importanța socială a fiecărei profesii și fără a face o ierarhie mai mult sau mai puțin arbitrară a activităților din sectorul public și din sectorul privat, ar fi extrem de grav ca magistrații să fie priviți doar ca salariați sau ca simpli funcționari. Cei care doresc să li se facă dreptate – și nu sunt puțini cei nedreptățiți – nu merg nici la vreun magazin, nici la vreun ghișeu, ci într-o curte de judecată. În filosofia justiției s-a vorbit despre trei modele succesive de magistrat: modelul jupiterian presupune că judecătorul oficiază ca un zeu, care deține cheile dreptății; modelul prometeic acreditează ideea că dreptatea se desprinde din fapte, iar judecătorul trebuie să se înalțe către cer pentru a găsi lumina dreptății; modelul lui Hermes acordă judecătorului rolul unui mesager aflat la intersecția unor lumi diferite (lumea faptelor, lumea

regulilor de drept, lumea jurisprudenței, lumea doctrinei, lumea părților și a celorlalți participanți la procesul judiciar etc.), pe care le poate pune în armonie prin înțelegere și comunicare. Această imagine a modelelor succesive de magistrat exprimă mai mult așteptările pe care le au cei care apelează la justiție, decât reprezentarea de sine a magistraților. Mai simplu spus, cei care vor să li se facă dreptate cer de la magistrați mai mult decât ei înșiși ar putea da. Dar magistrații nu sunt nici zei, nici eroi. Dificultatea profesiei lor este tocmai tensiunea permanentă dintre calitatea lor de oameni, cu slăbiciuni și defecte, și virtuțile morale și profesionale pe care le pretind de la ei ceilalți membri ai comunității.

Dacă lucrurile stau așa, orice comunitate trebuie să găsească echilibrul dintre ceea ce le cere și ceea ce le dă magistraților. *Do ut des* nu este expresia unei relații mercantile, cum pare la prima vedere, ci a unei relații echitabile care sintetizează beneficiile reciprocității. Pe cât de facilă, pe atât de falsă este părerea că magistrații ar trebui să aibă virtuțile zeilor sau ale eroilor. Ispitele de tot felul îi pândesc și pe ei. Este adevărat că salariul și pensia de serviciu nu alcătuiesc cel mai puternic zid de apărare împotriva acestora. Cum s-a spus, oricât de mare ar fi salariul, mita poate fi întotdeauna mai mare. Tot atât de adevărat este însă faptul că un statut profesional cu bogate incompatibilități și severe autocenzuri trebuie să conțină și câteva elemente materiale, care să asigure demnitatea necesară unui asemenea statut.

Pensia de serviciu a magistraților nu este un privilegiu. Excesele pot crea însă impresia că este vorba de un privilegiu. Este excesiv ca pensia de serviciu să fie mai mare decât salariul, pentru că în baza de calcul sunt incluse tot felul de sporuri; cazurile individuale, în care cifrele sunt evident exorbitante, sunt folosite de cei care fac extrapolări grăbite într-o argumentație tendențioasă. Este excesiv ca în calculul vechimii în muncă pentru acordarea pensiei de serviciu să fie avute în vedere și perioade în care nu a fost exercitată în mod efectiv profesia de magistrat. Este excesiv ca magistrații care și-au abandonat profesia să revină în magistratură o perioadă de câteva luni sau de câțiva ani numai pentru a beneficia de pensia de serviciu. Nu în ultimul rând, vârsta de pensionare este problematică; tocmai când au dobândit maturitatea profesională, magistrații se pensionează.

Corecțiile legislative sunt necesare, dar trebuie să fie făcute cu înțelepciune, pentru a nu avea efecte perverse, cum este valul de cereri de pensionare stârnit de propunerea intempestivă privind creșterea vechimii în magistratură și a limitei de vârstă pentru acordarea pensiei de serviciu. În primul rând magistrații au interesul să fie adoptate aceste corecții legislative, pentru a împiedica manipularea opiniei publice de către cei care urmăresc chiar înlăturarea pensiei de serviciu, nu din considerente de echitate, ci pentru că se tem de o justiție independentă, cu magistrați competenți și integri.

Vavrička și alții versus Republica Cehă

Unele dintre drepturile fundamentale listate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (Convenția) sunt susceptibile de derogare în caz de stare de urgență (practic este vorba de o suspendare temporară a exercitării lor), altele pot fi restrânse în exercitarea lor, iar cele care alcătuiesc nucleul tare al protecției ființei umane nu pot fi suspendate nici măcar temporar și nu pot fi restrânse în exercitarea lor. Dreptul la respectarea vieții private, prevăzut în primul alineat al articolului 8 din Convenție, nu este inclus în acest nucleu tare, putând fi suspendat în caz de stare de urgență sau restrâns în exercitarea lui, dar numai cu respectarea condițiilor precizate în cel de-al doilea alineat al acestui articol. Sub acest ultim aspect, fiecare stat parte la Convenție poate adopta măsuri care au semnificația unui amestec sau al unei ingerințe în sfera de exercitare a dreptului la respectarea vieții private. Măsurile trebuie să fie însă prevăzute de lege și să fie necesare într-o societate democratică pentru atingerea unui scop legitim. Recent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Curtea) a adoptat hotărârea în cazul *Vavrička și alții c. Republica Cehă*, privind tocmai dreptul la respectarea vieții private. Primul reclamant a sesizat Curtea cu o plângere împotriva aplicării unei amenzi, motivate de refuzul vaccinării celor doi copii ai săi cu unul dintre vaccinurile obligatorii, potrivit legii cehe. Ceilalți 5 reclamanți s-au plâns pentru că nu li s-a permis înscrierea copiilor la grădiniță, deoarece nu erau vaccinați împotriva bolilor infantile, măsură prevăzută de legea cehă.

În contextul actualei pandemii, hotărârea Curții are o rezonanță foarte mare, dar semnificația ei depășește sfera interesului imediat. Caracterul facultativ sau obligatoriu al vaccinărilor a fost dezbătut cu mult înainte de declanșarea pandemiei, iar pasiunile care însoțesc această dezbateră nu își vor pierde din intensitate nici după depășirea crizei. Deși în cazul *Vavrička și alții c. Republica Cehă* nu a fost vorba despre vaccinarea împotriva virusului SARS-COV2, ci de vaccinarea împotriva bolilor infantile, relevanța soluției adoptate de instanța de la Strasbourg este mai mult decât evidentă. *Mutatis mutandis*, precedentul creat este aplicabil în toate situațiile asemănătoare, iar analiza condițiilor în care este posibilă restrângerea exercitării dreptului la respectarea vieții private are valoare de precedent, cu caracter obligatoriu, în privința măsurilor luate de statele membre la Convenție pentru obligativitatea vaccinării împotriva unor maladii.

Înainte de a face această analiză, Curtea a reamintit jurisprudența anterioară în care a stabilit că nu este admisibilă niciun fel de constrângere fizică pentru a impune